

ALT KITAYA TAŞINAN TÜRK-İSLÂM DEĞERİ EĞİTİME SARAY KADINLARI ÜZERİNDEN BAKMAK

LOOKING AT EDUCATION OF THE TURKISH- ISLAMIC VALUE MOVED TO INDIAN SUBCONTINENT THROUGH PALACE WOMEN

Müslüme Melis SAVAŞ * Öz

Kadim dönemlerden beri pek çok devlet ve milletin sahip olmak istediği topraklar arasında yer alan Kuzey Hindistan'a Gaznelilerin gelmesi ile birlikte Müslüman nüfus hızla artmaya başlamıştır. Bu topraklardaki Müslüman Türkler İslamiyet'i yayabilmek için eğitimi tercih etmişlerdir. Hint alt kıtasında Gazneliler ile başlayan ve daha çok dini nitelikli olan eğitim sistemi Gurlular, Delhi Türk Sultanlığı, Kalaçlar, Tuğluklar, Babürlüler, Nizamşahlar, Kutubşahlar ve Adilşahlar ile birlikte düzenli bir şekilde sürdürülmüştür. "Hindistan'daki Türklerin Altın Çağı" olarak anılan bu zaman diliminde Babürlü kadınları bu coğrafyada yaptıkları hayır işleri ve ticaretin yanı sıra siyasi otoriteleri, aldıkları eğitim, dönemlerine kazandırdıkları edebi eserler, yaptıkları halk okulları ve inşalarla da hep zirvede olup yerli halka örnek olmuşlardır. Bu çalışmada özellikle Babürlü dönemindeki eğitim ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenip ilk Türk toplumlarındaki eğitime kısaca değinilerek Hindistan coğrafyasındaki ilk Müslüman Türk devletlerindeki eğitim başta olmak üzere "Babürlülerde Eğitimin Temeli", "Eğitime Yön Veren Babürlü Hükümdarları" ve Babürlü Saray Kadınlarında Eğitim" ara başlıkları altında Babürlü saray kadınlarının aldıkları eğitim ve onların eğitime yaptıkları katkılardan bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler

Babürlü Kadınları, Kadın Eğitimi,
Gülbeden, Nur Cihan, Cihanârâ,
Zeb-un Nisa

Keywords

Baburid Women, Women's
Education, Gulbeden, Nur Cihan,
Jihanârâ, Zeb-un Nisa.

Abstract

With the arrival of the Ghaznavids to North India, which has been among the lands that many states and nations wanted to have since ancient times, the Muslim population started to increase rapidly. Muslim Turks in these lands preferred education in order to spread of Islam. The education system, which started with the Ghaznavids in the Indian subcontinent and was mostly religious, was maintained regularly with the Ghurids, Delhi Turkish Sultanate, Kalacs, Tuğlucs, Mughal, Nizamşahs, Kutubşahs and Adilşahs. During this time period, which is called as the "Golden Age of the Turks in India", Baburid women have always been at the top with their political authorities, education they received, literary works they brought to their period, public schools and constructions in addition to the charity and trade they carried out in this geography. In this paper, especially the studies about the period were examined and the education in the first Turkish societies was briefly mentioned, and especially the education in the first Muslim Turkish states in the Indian geography, under the subheadings of "The Basis of Education in the Baburs", "The Baburid Rulers Who Directed Education" and the Education of the Baburid Palace Women " Their contribution to education and training will be mentioned.

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
melis644@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7984-0800
Trabzon/Türkiye

Gönderim Tarihi: 22/02/2021

Kabul Tarihi: 08/06/2021

GİRİŞ

Toplumların kültürel birikimlerini nesillere aktarmadaki en önemli unsurlardan birisi olan eğitim, insanlığın ortak bir belleğidir. Dolayısıyla eğitimin varlığı insanın ortaya çıkışı ile başlar. Ancak toplumların yaşadığı evre ve yaşam koşullarına bağlı olarak eğitim kavramının manası değişir ve çağlar değiştikçe de eğitim, öğretim ile birlikte anılmaya başlar. Eğitim-öğretim her ne kadar birlikte anılıp aynı manada gibi kullanılsa da durum böyle değildir. Eğitim, bireylerin yaşamları boyunca, her ortamda gelişebilmesine rağmen öğretim için planlı, programlı ve belirli mekânlarda gerçekleşmesi sonucunda bir belge ile tamamlanması esastır. Öğretimsiz bir eğitim, eğitmeyen de bir öğretim düşünülemez (Güven, 2018, s. 111, 2).

İlk Türk toplumlarında eğitim bozkır kültürü içerisinde başlar. Bu eğitim, söz konusu kültürün sunduğu şartlar gereğince askeri, dini, mesleki ve toplum eğitimi olarak ayrılır (Hali & Rencüzoğulları, 2017, s. 428). Öyle ki bilge kişi olma vasfı hem kağanda hem de bireylerde aranan temel özellikler arasındadır. Eğitim için kadın erkek ayrımı yapılmamasının yanı sıra erkeklerin sahip olduğu haklara kadınlar da sahiptir.

Konargöçer toplum yapısına sahip olan Türkler, göç ettikleri her coğrafyaya kendi gelenek göreneklerini taşımayı bilmişlerdir. İşte bu göç güzergâhlarından biri olan Hint kıtasına da hem maddi hem de manevi anlamda damgalarını vurmaya başlamışlardır. Hindistan topraklarındaki Türklerin varlığı Saka dönemi ile başlayıp, Ak Hunlar, Gazneliler, Delhi Türk Sultanlığı, Babürlüler, Nizamşahlar, Kutubşahlar ve Adilşahlar gibi devlet ve sülaleler ile devam etmiştir.

Hint alt kıtasında özellikle Kuzey Hindistan coğrafyasında kadim dönemlerden itibaren Vedik ve Budist eğitim sistemi varlığını sürdürmesine rağmen söz konusu bölgenin önce Gazneli ve Gurlu, ardından Delhi Türk Sultanlığı ve daha sonra da Babürlü hâkimiyetine girmesiyle birlikte bu coğrafyada İslâm dini hızla yayılmaya başlamış ve bununla birlikte eğitim önem kazanmıştır. İslâm, bilgiyi öğretme ve öğrenme süreci olan eğitime büyük önem vermektedir. İslâm dininde geleceğini güvence altına almak ve verimli bir yaşam sürmek için her bireyin ilerlemesine ve gelişmesine katkı sağlayan eğitimin önemi büyüktür. Orta Çağ Hindistan'ında eğitimin yayılmasının arkasındaki temel amaçlar şunlardır:

1. Bilgiyi genişletmek ve İslâm'ı yaymak.
2. İslâmi ilkeler, kanunlar ve sosyal sözleşmeler.
3. Bireyleri dindar kılmak.
4. Müslüman eğitimi maddi zenginlik ve refaha ulaşmak (Biswas, 2016, s. 261)

Ancak Hint topraklarındaki Müslüman Türklere ait eğitim faaliyetleri Gazneliler (963-1186) döneminde başkent Gazne'de *Beyhakiyye* ve *Saîdiyye* ile *Ebû Sa'd el-Esterâbâdî* ve *Ebû İshak el-İsferâyînî* adıyla kurulan dört medrese ile başlamış ve bu medreselerde ders programı belirlenip, sınıf sistemi oluşturularak düzenli bir eğitim sistemi oluşturulmuştur (Birişik, 2004, s. 2).

Gurlular zamanında ise daha düzenli bir hâle ulaşan (Birişik, 2003, s. 333; Jaffar, 1972, s. 38) eğitim sistemi Sultan Mesud'un saltanat döneminin son yıllarında Lahor'a gelen ve burada vefat eden, *Keşfü'l-mahcûb*'un yazarı meşhur zâhid Hücvîrî'nin¹ ardından yaygınlaşmaya başlayan bölgenin en büyük tarikatı olan Çiştîyye² ile birlikte Gurlularda (1000-1215) medrese eğitimi yaygınlaşarak güçlü ve sistemli hale gelmiştir. Ayrıca Gurlu komutanlarından Muhammed Bahtiyar Halacî'nin Bengal ve Bihar'ı fethettikten sonra buralarda inşa ettirdiği çok sayıda medrese de eğitime büyük katkı sağlamıştır (Birişik, 2004, s. 3; Nedvî, 1989, s. 41-43).

1206-1526 yılları arasında bu bölgede hâkimiyet tesis eden Delhi Türk Sultanlığı döneminde de özellikle Kutbuddin Aybek, Şemseddin İltutmuş, Nasıreddîn ve Gıyâseddin Balaban zamanında çok sayıda medrese inşâ edilmesinin yanı sıra söz konusu dönemde Türkistan ve Horasan bölgesinde Çingiz Han'ın, Bağdat ve havalisinde Hulâgû'nun zulmünden kaçan pek çok büyük âlimin Hindistan'a gelmesiyle birlikte eğitim ve eğitim birimlerinin kalitesi oldukça artmış (Birişik, 2004, s. 4; Kaur, 1990, s. 19-24) ve Delhi şehri bu dönemde önemli bir ilim merkezi haline gelmiştir (Bayur, 1987, s. 359). Delhi bu özelliğini Halaciler döneminde (1290-1321) de korumuştur.

1320-1414 yılları arasında Tuğluklar döneminde ise başta Delhi'de meşhur *Medrese-i Firuzabad* olmak üzere otuzu aşkın medrese yapıldığı ve bu dönemde pek çok Sanskrit dilindeki eserin Farsça'ya tercüme edildiği bilinmektedir (Birişik, 2004, s. 3; Keay, 1938, s. 114-115). Timur, 1398-1399 tarihleri arasında Mahmud Tuğluk'un saltanatta olduğu dönemde Delhi'yi ele geçirdiği sırada medreseler de zarar görmüştür ancak kısa sürede Lodilerin sayesinde her şey eski haline dönmüştür (Birişik, 2004, s. 3). Öyle ki düzenli eğitim sistemi sadece Delhi şehri ile sınırlı kalmamış, Behmeniler, Âdilşâhlar, Nizamşâhlar ve Kutubşâhlar ile birlikte Güney ve Doğu Hindistan'da da sürdürülmüştür (Birişik, 2004, s. 4; Kaur, 1990, s. 56-57).

Babürlülerde Eğitimin Temeli

Zahirüddin Muhammed Babür'ün 1526 yılında Hindistan'a gelişiyle başlayan Babürlü hâkimiyeti, 1858 yılında İngilizlerin Hindistan'ı işgaline kadar devam eder. Babürlülerin bu topraklardaki varlığı "*Hindistan'daki Türklerin Altın Çağı*" olarak anılır. Bu tabirden de anlaşılacağı üzere bu dönem Hindistan'daki Müslüman Türklerin Hindistan topraklarına damgalarını vurduğu çağdır. Babürlüler söz konusu dönemde Hint alt kıtasına sadece Tac Mahal, Hümayun'un Türbesi, Agra Kalesi, Kızıl Kale,

¹ Hazine bağışlayan ulu velî" anlamına gelen Dâtâ Gencbahş unvanıyla tanınan "Hücvîrî", İran veya Hint asıllı olup XI. Yüzyılın başlarında dünyaya gelmiştir. O, babası Şeyh Osman'dan ilk dinî bilgileri almasının ardından onun Suriye, Türkistan, Kazvin, Hindistan, Irak, Hûzistan, Azerbaycan, Cürçân, Horasan ve Mâverâünnehir gibi bölgeleri dolaşmış ve *Keşfü'l-mahcûb* adlı eserinde de bu şehirler hakkında bilgi vermiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Uludağ, 1993, s. 458-459).

² Kurucusu Hâce Ebû İshak eş-Şâmî'nin, şeyhi Mümşâd ed-Dineverî'nin emriyle yerleştiği Herat civasındaki Çiştî köyünden alan "Çiştîyye" Hint Müslümanları için oldukça önemlidir. Özellikle sultan Mesud döneminde Ecmîr'de tekkesini kuran Muînüddin Hasan el-Çiştî öncülüğünde sistemleştirilmiş, daha sonra bütün Hint yarımadasına yayılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Nizami 1993, s. 343).

Lahor Kalesi gibi eşsiz mimarileri değil eğitim-öğretim anlamında da pek çok şey kazandırmıştır.

Babürlü döneminde eğitim, devletin sorumluluğunda değildi. Eğitimler daha çok tapınak (Hindular için) ve medreselerde (Müslüman kesim için) verilirdi. Bu kurumlardaki eğitimin sağlanması açısından onların işleyişi ise hükümdarlara, zenginlere ve bağışçılara bağlıydı. Babürlülerin ilk zamanlarında tapınaklarda Sanskrit dili, camilerde Farsça öğretilirdi (Biswas, 2016, s. 264) İlerleyen zamanlarda ise Babürlü hükümdarları donanımlı eğitimleri sayesinde öğrenme konusunda muazzam bir anlayış kazanmış ve inşa ettirdikleri mektep ve medreselerle eğitim ve öğretimin kitlelere ulaşmasını sağlamak (Biswas, 2016, s. 263) için müderrisleri ve talebeleri maaşa bağlamışlardır (Birişik, 2003, s. 333).

Babürlü Hükümdarlarının Eğitimi ve Eğitime Katkıları

Hindistan coğrafyasında 16. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren hâkim güç olan Babürlerin kurucusu Babür'ün ülke topraklarına ilk geldiğinde eğitim kurumları olan medreseler söz konusu dönemin yıkıcı olaylarının ardından hiç de parlak durumda değildi. Ancak onlar ilerleyen zamanlarda İran'da muhaliflere ve Sünnilere yapılan baskılardan İran'ı terk ederek Hindistan'a gelen âlimler sayesinde eğitim sistemini yeniden toparlanmış, yeni medreseler kurulmuşlar ve müfredatta da bir takım değişimler yapılmıştır (Birişik, 2004, s. 4).

Babür'den sonra tahta geçen oğlu Hümâyûn Arapça, Farsça ve Türkçe gibi dilleri çok iyi öğrenmiş, eğitimini bu dillerde tamamlamış ve okullar yaptırılması için de elinden geleni yapmıştır (Hussain, 1962, s. 86; Law, 1916, s. 126-127).

Hümâyûn'un Delhi'de ünlü âlim Şah Hüseyin'e bir medrese yaptırdığı (Law, 1916, s. 133-134) ve büyük bir kütüphane kurduğu bilinmektedir (Bayur, 1987, s. 474). Bâbürlü sarayında görevlendirdiği Zeynüddin el-Havâfi (v. 1533) Hümâyûn döneminde Agra'nın karşı tarafındaki Cemne Nehri'nin kıyısına büyük bir medrese inşa ettirmiştir (Law, 1916, s. 134).

Hümâyûn'un ardından tahta geçen oğlu Ekber (1556-1605) özellikle iç karışıklıkları bastırmak, Müslüman ve Hinduları birbirlerine yaklaştırmak için Din-i İlahi düşüncesini ortaya koymuş ve bu fikrin yayılması için de bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. Kendisi yoğun seferler ve mücadelelerle geçen gençlik yıllarında okuma yazma öğrenmeye vakti olmayan Ekber, bu eksikliğini eğitime verdiği destekle kapatmaya çalışmıştır. Özellikle alanında uzman pek çok âlimi bilhassa da her inanç sisteminden din âlimlerini Cuma günleri bir araya getirerek fikir alışverişinde bulunmuş ve her sahada âlimin yetişmesine katkıda bulunmuştur (Bayur, 1987, s. 497). Agra yakınlarındaki Fetihpur Sikri'de bulunan sarayının içine oğlu Cihangir için yaptırdığı kütüphane başta olmak üzere bu şehirde yaptırdığı medreseler ile birlikte döneminde Agra ilim merkezi haline gelmiştir (Bayur, 1987, s. 494-496; Law, 1916, s. 160,162-163).

Ekber'in vefatının ardından Babürlü tahtına geçen Cihangir (1605-1627) ise babası ve büyük babasından kalan medreseleri tadilat yaptırmasının yanı sıra döneminin

ünlü âlimlerini sarayına getirtip yeni âlimlerin yetişmesini sağlamış ve kütüphaneler inşa ettirmiştir (Aydın, 2018, s. 305).

şah Cihan (1627-1666) da eğitime verdiği  nemi *Dar-ul Beka* adlı medreseyi tadilat yaptırıp Delhi'deki Cuma Camisi'nin hemen yanında yaptırdığı medrese başta olmak üzere inşa ettirdiği medreselerle kanıtlamıştır (Law, 1916, s. 182). şah Cihan'ın oğlu Dara şukuh Arapça, Farsça'yı iyi bilmesinin yanı sıra Sanskrit dilini de çok iyi öğrenmiş ve bu dildeki *Yoga Vasista*, *Ghangavadgita* ve birçok eseri tercüme etmiştir (Law, 1916, s. 184-186). Ayrıca o, edebiyat, tıp ve felsefe konularında kendisini oldukça geliştirmiş ve bu bilgilerini kullanarak birçok eser meydana getirmiştir. Bunların başlıcaları *Sefnet 'l-evliy *, *Sek net 'l-evliy *, *Ris le-i Haķn m *, *ŗar kat 'l-haķ kat*, *ŗasen t 'l- arifin*, *M k leme-i B b  L l ve D r  ş k h*, *Mecma 'u'l-bahreyn*, *Sırr-ı Ekber*' dir (Farooqi, 1993, s. 484).

Babürlü Devleti'nin zirve yaptığı zaman dilimi olan Evrengz b (Alemgir) dönemi (1658-1707) ise Hindular ile Müslümanları bir araya getirmeye çalışan politikanın aksine bu iki grubu karşı karşıya getirip İslam'ın hâkim g c olduğu bir  ağdır. Dolayısıyla İslâmî eğitim merkezlerinin arttırıldığı ve İslam'ın yayılması için pek çok medreselerin yaptırıldığı bilinmektedir. Ayrıca Evrengz b döneminde yetişen Molla Niz meddin Seh lev  (v. 1748) temel karakteristiği felsefe, bel ğat, gramer ve mantık  limleri ile ilgili geniş bir literatürün okutulması, fıkıh ilmi bilhassa da hadis sahasında sınırlı sayıda eserin müfredatında yer alan *Ders-i Niz m *³ ile Hint alt kıtasındaki medreselerin programlarının ıslahına yönelik çalışmaları ile bu döneme eğitim konusunda damgasını vurmuştur (Aydın, 2018, s. 305) Evrengz b döneminin bir diğer meşhur medresesi şah Veliyyullah'ın (v. 1762) babası şeyh Abd rrah m'in kurduğu Rahimiyye Medresesi'dir (Aydın, 2018, s. 306).

Evrengz b döneminden itibaren fetret dönemine giren Babürlü devleti eğitim konusunda da oldukça zayıflamıştır. Özellikle İngilizlerin Hindistan topraklarına girmesi ile birlikte eğitim oryantalizm çerçevesinde ilerlemeye başlamıştır. İngiliz Hindistan'ındaki eğitim faaliyetlerinde ilk ciddi girişim Hasting tarafından Kalküta'daki Müslüman  ocuklar için medreselerin yaptırılması olmuştur (İzgi, 2015, s. 93-94). Eğitim faaliyetlerinin zirve yaptığı dönem ise William Jones'ın 1784 yılında Asiatic Society of Bengal'i kurması ile başlamıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise artık bir kısım Müslüman ulemanın idam edilmesi ile birlikte ise eğitimde *Deoband  Ekolü*⁴, *Aligarh Ekolü*⁵ ve *Nedvetü'l-Ulemâ*⁶ Ekolü kendini göstermiştir.

³ "Ders-i Niz m ", Molla Niz meddin Sahalv  ( . 1748) ya da Kutub-i şehid olarak anılan Molla Kutbuddin Ensari'nin ( . 1691) Luk-nov'da kurduğu Fireng  Mahal Medresesi'nde uygulanan ve alt kıtadaki tüm medreselere yayılan bir  ğretim programıdır. Program ilk başlarda dini ilimlere yöne vmiş ancak 1791 tarihinde yapılan kısmi bir değişlikle Fizik, Fıkıh, Astronomi, Aritmetik, Mantık, Belağat ve Nahiv mecburi dersler arasında alınırken 1820 tarihinden itibaren İngiliz etkisi ile yazılı sınav sistemine geçilerek 1826 yılında İngilizce dersler eklenmiştir. 1900'li yılların başında da finansal sıkıntılar yüzünden kapanmak zorunda kalmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakdemirli- Birnişik, 2013, s. 92, 98-99).

⁴ "Deoband " Veliyyullah ekolüne bağlı bir grup âlimin 1866 yılında, Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletinin Seh renpur iline bağlı Deoband kentinde geleneksel din eğitimini muhafaza etmek amacıyla kurulan Hanefi İslam hareketidir. Bu kurum Muhammed Kasım Nanotavi (1832-1880) tarafından

Kadın Eğitiminin Önünü Açan Babürlü Hükümdarları

Babürlülerin Hindistan'a 1526 Panipat Meydan Muhaberesi'nin ardından girmeleriyle birlikte siyâsî, idarî, içtmâî, mimarî ve dahi adlî alanlarda belirgin oranda değişiklikler olmuştur. Özellikle burada konu edinilen eğitim sistemi de gelişme gösteren alanlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Aslına bakılırsa, Kuzey Hindistan coğrafyasında 1191'deki Tarain Savaşı'nın hemen ardından başlayan yoğun İslâmlaşma ve Türkleşme süreci beraberinde hızlı bir şekilde yerleşmeyi ve kurumsallaşmayı da sağlamıştır. Öyle ki, Gurlular (1000-1215) ve Delhi Türk Sultanlığı (1206-1414) dönemlerinde eğitim önem verilen bir alan olarak görülmüştür. Bir taraftan şehzadelere ve sarayda bulunan kadınlara dönük eğitimler yürütülürken diğer taraftan da medreseler kanalıyla halkın istekli kesimlerine eğitimler verilmiştir. Eğitimin içeriğine bakıldığında matematik, fizik, kimya geometri gibi temel bilimlerin yanı sıra, dilbilgisi, dil, din, tarih ve felsefe gibi beşerî bilimlerin de okutulan dersler arasında olduğu görülmektedir. Yine at binme, kılıç kuşanma ok atma gibi askerî mahiyete dönük eğitimlerinde verildiği bilinmektedir.

Bu bilgilerden hareketle Türk ve İslâm tarihinin Hindistan coğrafyasındaki serüvenin başlangıç noktalarını oluşturan Gazneliler ile Gurlular ve orta dönemini şekillendiren Delhi Türk Sultanlığı dönemiyle birlikte eğitim hem okul bağlamında hem de verilen eğitim çeşitliliği noktasında oldukça ileridir. Söz konusu bu çeşitlik içerisinde kadınlara ve kadınların eğitimine de değer verildiği görülmektedir. Özellikle Raziye Begüm (1236-1240) etrafında şekillenen hadiseler yumağı irdelendiğinde ve dönem kaynaklarının ortaya koyduğu şekilde onun iyi bir eğitim aldığı nakledilmektedir.⁷ Kaldı ki babası Sultan İl-tutmuş'un taht için 1236'daki tercih ve tayininde de onun aldığı eğitimler ve eğitimi oluşu sebep olarak ileri sürülmüştür. Bu açıdan bakıldığında Babürlüler öncesi Hindistan'da hâkimiyet süren Türk-İslâm devletleri döneminde de eğitime önem verildiği gibi eğitimcilere de değer verilmiştir. Bunların hepsinden öte kadının eğitimine de örnekleri çok olmamakla birlikte kıymet verildiği anlaşılmaktadır.

Hindistan'daki Türk hâkimiyeti çağında söz konusu coğrafyadaki kadınların eğitimi hem Hindularda hem de Müslümanlarda iç açıcı değildi. Kadınların purdah'ın

geliştirilerek yükseköğretim düzeyinde eğitim veren bir kurum olan meşhur "Dârululûm-u Deobend" medresesine dönüşmüştür (Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakdemirli, 2015, s. 429).

⁵ "Aligarh Ekolü", Batı düşüncesinin ışığında hayatı yeniden yapılandırmayı amaçlayan bir ekoldür. O, akılcılığı tefekkürünün başlangıç noktası olarak gören Seyyid Ahmet Han (1817-1898) öncülüğünde modern Batı düşüncesi ve öğretimi üzerine yapılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakdemirli, "Hint Alt Kıtasında Dini...", s. 434-435).

⁶ "Nedvetü'l-Ulemâ", Deoband ve Aligarh Ekolleri arasında orta yol benimseyen bir grup âlimin 1892'de "Encümen-i Nedvetü'l-Ulema" adıyla kurdukları bir girişim olup "Eskinin iyisini modernin yararlısını almak" fikri üzerine temellenen yeni bir akımdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakdemirli, "Hint Alt Kıtasında Dini...", s. 444.

⁷ Raziye Begüm Sultan (1236-1240) hem ilmi hem de askeri konularda oldukça eğitimlidir. O, Arapça'nın yanı sıra Farsça'yı da iyi derecede öğrenmiş ve Türk Fars Edebiyatının en güzel örneklerini teşkil eden "Şirin-i Dihlevî" ve "Şirin-i Guri" mahlasları ile beyitlerini kaleme almıştır (Raziye Begüm ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Savaş, 2020, s. 26).

(peçe) katı kurallarına uymak zorunda olmaları ve toplumdaki uzak kalmaları onların eğitimini zorlaştırmıştır (Jaffar, 1972, s. 85; Keay, 1938, s. 80). Ayrıca hem Hindu hem de Müslüman kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi de onların eğitimine engel olmuştur (Shamim, 2010, s. 75). Yaptığımız araştırmalar doğrultusunda Babürlü çağında eğitim alanında atılan önemli adımlar olduğu açıktır. Ancak bölgedeki söz konusu algının bir anda tamamen değişmesi çok da mümkün olmamıştır. Mesela Müslüman kızlar ilkokul olarak geçen eğitimin birinci seviyesinde genellikle erkeklerle aynı okula (Jaffar, 1972, s. 85; Mukherjee, 1972, s. 94) ya da medrese/ mektep (Jaffar, 1972, s. 85) adı verilen özel okullara giderken büyüdüklerinde eğitim hakları zengin, soylu ve hükümdar ailelerinin kızları ile kısıtlı kalıyordu. Dolayısıyla Babürlü devrinde sarayın dışındaki kızların eğitimi aslında daha çok finansaldı bu yüzden de orta ve düşük gelirli ailelerdeki kadınların genellikle temel eğitim alamadıklarını söylemek mümkündür (Shamim, 2010, s. 78).

Kendileri eğitime meraklı olan Babürlü hükümdarları, kızlarının da içinde bulunduğu saray kadınlarının eğitimleri için büyük çaba göstermişlerdir (Hussain, 1962, s. 92). Bu çabaların en güzel örnekleri şu şekildedir: Ekber kendisinin resmi eğitiminin olmamasına rağmen saraydaki çocukları kız-erkek ayırt etmeksizin eğitimi almalarını sağlamıştır. Ayrıca o, Fetihpur Sikri’de kadınların eğitimi için özel bir oda tahsis etmiş ve bu eğitime bazı eşlerinin de katılmasını sağlamıştır (Havell, 1904, s. 116). (Ek 1)

Ekber’in kadınların eğitimine verdiği önem bazı yabancı misyonerlerin dahi dikkatini çekmiştir. Örneğin Ekber’in sarayına gelen Portekizli misyoner Montserrate, “Ekber’in prenseslerinin eğitimlerine çok önem verdiğini, onlara hatunlar tarafından okuma yazma ve farklı eğitimler verdiğini” söylerken (Antonio Monserrate, Commentarius 1922, s. 202; Keay, 1938, s. 80; Law, 1916, s. 202; Shamim, 2010, s. 78). *Mir-at-ı Alam* ve *Mir-at-ı Cihan Numa*’nın yazarı Bakhtavar Khan ise Evrengzib ile ilgili olarak “Evrengzib soylu ve şanslı çocuklarına çok özgür bir eğitim verdi... onun emrinde bulunan saraydaki kızlar dahi dinin gerekli ve temel bilgilerini öğrendi...” (Bakhtavar Khan’s *Mir-at-Jahan Numa*, 1877, s. 116) ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Evrengzib de eğitimi desteklemek için öğrenci ve öğretmenlere burslar vermiş ve meşhur *Rahimiye Medresesi*’ni⁸ yaptırmıştır (Hussain, 1962, s. 86; Mukherjee, 1972, s. 164).

Babürlü Saray Kadınlarında Eğitim

Babürlü hükümdarlarından Babür (1494-1530), Hümayun (1530-1556) , Cihangir (1605-1627) ve Şah Cihan’ın (1628-1657) kadın eğitimine olan desteklerini saraylarında bulunan kadınların çoğunluğunun eğitilmiş olmasından görmek mümkündür. Babürlü kadınları aşçılık, dikiş-nakiş gibi el işi gerektiren işlerin yanı sıra çalgı aleti çalma ve hikâye anlatıcılığı gibi saray içinde pek çok aktiviteleri de öğrenmişlerdir (Shamim,

⁸ Rahimiye Medresesi, 1660 yılında Evrengzib (Saltanat dönemi) döneminde Delhi’de inşa edilmiş olup Şah Veliyyullah Kutbuddin Ahmed Dihlevi’nin (1703-1762) babası Şah Abdurrahim (1644-1718) tarafından geliştirilip 1857’ye kadar faaliyetlerini sürdürmüş olan Hindistan’ın en önemli ilim ve araştırma merkezlerinden biridir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakdemirli-Birişik, 2013, s. 99).

2010, s. 81). Ayrıca Babürlü kadınlarının eğitim anlamında daha çok dil dersleri aldıkları, bunlar arasında ise ilk sırayı Farsça ile Arapça'nın tuttuğu görülmektedir. Babürlü kadınları için haremde kullanılan dil Türkçe, Hindu ve Hindistanlı kadınlar için ise Hintçe ya da bölgesel diller olmuştur (Findly, 1993, s. 122). Babürlü sarayındaki kadınlar ilk olarak şiir ve edebiyatın dili olan Farsçaya hâkim olur daha sonra da bu dili öğretecek seviyeye gelerek birer öğretici olmuşlardır. Babürlü kadınları bu dilleri öğrenmelerinin yanı sıra nesir, şiir ve diğer beşeri bilimlerde de eğitim almışlardır (Sarkar, 1919, s. 301). Ayrıca onların tahtta bulunan hükümdarı mutlu etmek için çeşitli alanlarda eğitim alarak kendileri aralarında yarıştıkları da bilinmektedir (Findly, 1993, s. 112). (Ek 2).

Babürlü hükümdarlarının kız çocuklarının eğitimi, edebî başarıları ile meşhur olan kadın öğretmenler ile yaşlı eğitimciler tarafından sarayın içinde verilmiştir (Jaffar, 1972, s. 85; Law, 1916, s. 95; Sarkar, 1919, s. 301). Genellikle mürebbiye olarak bilinen bu kadın öğretmenlerin "Atun" (Mukherjee, 1972, s. 95) veya "Atun Mâmâ" (Gülbeden Hümayunname, 1987, s. 225) olarak adlandırıldıkları bilinmektedir (Shamim 2010, s.80; Mukherjee, 2001, s. 70). Sarayda verilen eğitimin hem erkek hem de kız çocukları için daha ziyade dini nitelikte olduğu nakledilmektedir. Kur'an'ın öğrenilmesi saraydaki hem erkek hem de kız çocuklar için temel eğitim sayıldığı için çok önem verilmiştir (Ray, 1984, s. 92). Babürlü sarayında kız çocuklarına Kur'an öğretilmesindeki hassasiyet bizzat Babürlü veziri İranlı Gıyas Beg'in başarılı kızı Mihrünnisâ'nın Agra'daki Babürlü sarayına getirtilip saraydaki kız çocuklarına Kur'an öğretmesi (Sengupta, 1974, s. 134) görevi verilmesi ile de oldukça açıktır.

Babürlü kadınlarının pek çoğu aldıkları eğitimlerin sonucu olarak büyük çalışmalarla da tarihe geçmişlerdir. Bu doğrultudaki ilk örneklerden birisi Babür'ün annesi, Çağatay Han'ı Yunus Han'ın kızı olan Kutluk Nigar Hanım'ın Türkçe ve Farsça dil eğitimi aldığı görülmektedir. Kutluk Nigar Hanım'ın annesi ve Babür'ün büyükannesi olan İsen Devlet Begüm de Babür'ün nakillerinden anlaşıldığı şekliyle ailenin ve hanedanın önde gelen bir ismi olmuştur ki o, çocukluktan itibaren Babür'ün eğitimi ile de yakından ilgilenmiş ve tahta geçtikten sonra da torununun devlet işlerindeki rehberi olmuştur (Mukherjee, 1972, s. 71; Shamim, 2010, s. 82; Edwardes, 1977, s. 19-20).

Babürlü kadınları, günlük programlarının önemli bir kısmını aldıkları eğitimleri destekleyici aktivitelere ve kitaplara ayırmışlardır. Bu durumu açıklamak gerekirse ilk olarak Babür'ün Dildar Begüm adlı hanımından olan kızı Gültreng Begüm'den başlamak yerinde olacaktır. Gültreng Begüm, iyi eğitim almış ve şiir yazarak edebi alandaki başarısını kanıtlamıştır (Shamim, 2020, s. 82). Babür ile Dildâr Begüm'ün diğer kızı ve Babürlü döneminin ilk "edebi mücevheri" olarak bilinen Gülbeden Begüm'ün (1523-1603) de de çok iyi derecede Farsça ve Türkçe şiirler yazdığı bilinmektedir (Mukherjee, 1972, s. 167). Ancak Gülbeden daha çok kardeşi Hümayun'un biyografisi olan *Hümâyünnâme*'nin yazarı olarak hafızalarda yer etmiştir. Kaynaklar Gülbeden Begüm'ün nadir eserlerin bulunduğu bir kütüphanesinin varlığından bahsetmekle birlikte hangi eserin var olduğuna dair bir bilgi sunmamaktadır. Yine Hacı Begüm olarak da anılan Hümayûn'un eşi Bige Begüm'ün de eğitilmiş bir kadın

olduğu ve eşine yazdığı mektupların yanı sıra tıp konusunda da derin bilgilere sahip olduğu ona dair nakledilenler arasındadır. (Shamim, 2010, s. 85; Akbarnama of Abu'l Fazl, 2000, s. 107-108). Ayrıca Bige Begüm'ün eşinin kabrinin yanına bir okul yaptırarak eğitime dönemi açısından önemli bir destek verdiğini göstermek istemiştir (Shamim, 2010, s. 88).

Hümayun'un annesi, Babür'ün ilk hanımı olan ve "Padişah Begüm" unvanı ile anılan Mâhum Begüm'ün de eğitilmiş birisi olduğu bilinmekle birlikte hangi eğitimleri aldıklarına dair bilgi bulunmamaktadır. Selime Sultan da Babürlü sarayındaki eğitilmiş kadınlardan bir diğerydi (Raychaudhuri, 1981, s. 62-128). Onun şiirleri (Mukherjee, 1972, s. 99) olmasına rağmen şiirlerinde "Mahfi"⁹ takma adını kullandığı düşünülmektedir (Mukherjee, 2001, s. 170). O, Delhi'de bir caminin yanına "Kahir'ul Menzil" olarak bilinen bir medrese inşa ettirerek (Banerjee, 1983, s. 324; Hussain, 1962, s. 82; Keay, 1938, s. 80-81) eğitime katkıda bulunmuştur. Selime Sultan'ın da pek çok kitabı (Keay, 1938, s. 80; Law, 1916, s. 201-202) ve şahsına ait bir kütüphanesinin olduğu bilinmektedir. Burada Şah Cihan ve Evrengzib'in kütüphanelerinde de bulunan Türk şair Emir Hüsrev Dihlevî'nin Deval Rani ve Hızır Han adlı el yazması eserinin bir nüshasının da Selime Sultan'ın kütüphanesinde yer aldığı bilinmektedir (Mukherjee, 2001, s. 170). Ayrıca Celâleddîn Muhammed Ekber Şah'ın (1556-1605) annesi Hamide Banu Begüm de eğitilmiş bir kadın olarak ifade edilmiştir (Hussain, 1962, s. 92).

Cihangir'in eşi ve asıl adı Mihrünnisâ olan Nur Cihan sadece binicilik, avcılık ve nakış gibi eğitimlerin yanı sıra şiir yazımı ile de ilgilenen kültürlü ve eğitilmiş bir kadındı (Khan, 2006, s. 270-271; Thomas, 1964, s. 323). O, kitaplara çok meraklı idi ve özelliklere pek çok para vererek önemli eserleri satın alarak kendine ait geniş bir kütüphane kurdu. Onun kütüphanesindeki en önemli eserlerden biri de 3 Mohur (15 rupi değerinde eski altın Hint parası) vererek aldığı Divan-ı Kâmrân'dır (Mukherjee, 2001, s. 174)¹⁰. Öyle ki onun eğitime verdiği önem eşi Cihangir'i o kadar etkilemişti ki o, İran'dan döneminin meşhur âlimlerinden Nazîrî, Tâlîb, Isfahânî, Shaida, Munir Lahauri, Nishânî, Saîdâ-î Gîlânî-Nakîb Kahn, Niyamat-Ullah ve Abdullak-ı Dehlevî'yi sarayına getirtmişti (Mukherjee, 2001, s. 175; Anand, 1992, s. 67). Nur Cihan'ın hizmetinde bulunan şair Mehr Harvi de Nur Cihan'ın desteği ile yazdığı mesnevi *Sarapa-i Mehri* günümüze kadar gelebilmiştir (Findly, 1993, s. 113). Ayrıca Nur Cihan şiire verdiği önemi göstermek için Lahor, Agra ve Fetihpur Sikhri gibi bazı yerlerde şiir yarışmaları düzenledi. "*Muşiras*" olarak bilinen bu yarışmalara çok uzaklardan bile katılan şairlerin olduğu bilinmektedir (Findly, 1993, s. 226).

Şah Cihan'ın eşi Mümtaz Mahal olarak bilinen Ercüment Banu Begüm de diğer Begümler gibi şiire meraklı olduğu bilinmekle birlikte (Mukherjee, 1972, s. 100) eserleri

⁹ "gizli, saklı, saklanmış" manalarına gelen bu takma isim birçok Babürlü sultanı tarafından kullanılmıştır.

¹⁰ "Divan-ı Kâmrân" Babür'ün oğlu Kâmrân Mirza'ya aittir. Babürlü Edebiyatının ilk temsilcilerinden olan Kâmrân Mirza'nın Türkçe ve Farsça şiirlerini içeren bu divanının Bankipûr Şarkiyat Kütüphanesi (nr. 105) ve Kalküta nüshaları olmak üzere iki nüshadan oluştuğu bilinmektedir. Eser Ali Alpaslan ve Kemal Eraslan tarafından yayımlanmıştır (Alpaslan-Eraslan, 1979).

hakkında bilgiler mevcut değildir. Şah Cihan ile Mümtaz Mahal'in güzel kızları Cihanârâ ve Roşanara da eğitilmiş kızlardı. Cihanârâ Babürlü sarayındaki en eğitilmiş kız çocuğu olarak bilinir. Çünkü Şah Cihan onun için İranlı âlime Sati-un Nisa'yı getirtmiş ve o kısa sürede Cihanârâ'yı ilmi açıdan eğitmiştir. Cihanârâ, Sati-un Nisa öncülüğünde Kur'an okumayı öğrenip Farsça'yı çok iyi bir şekilde konuşup yazabilir hale geldi. Ayrıca Cihanârâ Begüm'ün Nasîrüddin el-Kâşî'nin hanımı Sitti Hanım'dan kıraat ve tecvid dersleri aldığı da bilinmektedir (Konukçu, 1993, s. 536). Cihanârâ'nın özellikle edebi çalışmaları dikkate şayandır. O, pek çok şiir yazmasının (Law, 1916, s. 203; Jaffar, 1972, s. 195- 196) yanı sıra Ecmir'in büyük sufisi Muînüddin Çiştî'nin menâkıbını ve Çiştî'ye mensup diğer şeyhlerle ilgili bilgileri ihtiva eden Farsça eser *Mü'nisü'l ervâh* (Thomas, 1964, s. 323) ve Molla Şah Bedahşî risâlesi olan *Şâhibiyye* adlı eserleri kaleme almıştır (Konukçu, 1993, s. 537).

Kızları da dâhil bütün çocuklarına iyi bir eğitim verdiği bilinen Evrengzib'in Dilras Banu Begüm'den olan en büyük kızı Zeb-un Nisa, özünde Nişabur'dan Horasan'a gelen bir aile olan Keşmirli Mirza Şükrullah'ın eşi Hafiz Meryem Bibi'den (Sarkar, 1919, s. 79) eğitim almıştır. Öyle ki Zeb-un Nisa 3 yaşında Kur'an okumayı öğrenmiş 7 yaşında hafız olmuştur. Babası Evrengzib bu durumu kutlamak için Delhi meydanında ziyafet vermiş ve iki gün boyunca bütün dükkânları kapattırarak ve fakirlere 30.000 altın mohur dağıtmıştır (Lal, 1913, s. 8). Zeb-un-Nisa'ya da 30.000 altın ödül vermiştir (Mustaid Khan's Maasir-i Alemgiri, 1877, s. 196; Sarkar, 1912, s. 37-38; Deveci, 2019, s. 55). Zeb'un Nisa Miyabai adındaki bir bayan öğretmenden Arapça, Matematik, Astronomi vesairi dersler almıştır. Ayrıca onun kaligrafi konusunda da oldukça yetenekli olduğu kaynaklarda ortaya konulmuştur (Lal-Westbrook, 1913, s. 8). Tüm bu özelliklerinin yanı sıra silah kullanma konusunda oldukça yetenekli olan Zeb'un güzel bir sese sahip olduğu bilinmektedir. Onun, Şah Rüstem Gazi rehberliğinde "Zeb" (Manicol, 1923, s. 36) ve "Makhfi" gibi takma adlarla Farsça pek çok şiir yazdığı kaydedilmektedir (Sarkar, 1919, s. 79; Karagözoğlu, 2016, s. 219-2021). Yine kitaplara olan merakından dolayı babasının ona sarayın içinde özel olarak tahsis ettiği şahsi bir kütüphanesinin olduğu nakledilmektedir. Zeb'un Nisa'nın bu kütüphanesinde yetenekli hattatlar tarafından Keşmir kâğıtları üzerine yazılmış değerli ve el yazmalarının bulunduğu önemli eserlerin olduğu bilinmektedir (Mukherjee, 2001, s. 72, 180; Lal-Westbrook, 1913, s. 13; Shamim, 2010, s. 84). O, babası ve ağabeyi Dara Şüküh tarafından hep takdir gördü hatta Dara'nın Divanı'na da şiirleri ile katkıda bulunduğu iddia edilmektedir (Mukherjee, 2001, s. 181). Zeb-un-Nisa, aynı zamanda birçok çalışmanın çevirisi ve derlenmesine yönelik çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Molla Safiyü'd Dîn Erdebilî öncülüğünde Arapça *Tefsir-i Kebîr*'i Farsça'ya tercüme etmiş ve ona *Zeb-ut-Tefsir* adını vermiştir (Sarkar, 1919, s. 79).

Evrengzib'in ikinci kızı Zinat-un Nisa da ablası gibi eğitim görmüş ve İslâmiyet (Khan, 2006, s. 323) hakkında derin bilgiler öğrenmiştir. Onun şiir yazdığı söylene de (Manicol, 1923, s. 100) şiirleri hakkında çok fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıca Evrengzib'in Navvab Bai'den olan kızı Bedr'un-Nisa'nın da Zeb'un-Nisa kadar eğitim alması da Kur'an'ı ezbere okuduğu bilinmektedir (Law, 1916, s. 204; Sarkar, 1912, s. 39).

Türk-İslâm devletlerinin siyasi tarihi incelendiğinde yaygın olarak görüldüğü ve bilindiği üzere saray mensupları için faaliyet gösteren medreseler olduğu gibi halkın çocuklarının eğitim alabileceği için medreselerin açılmasına da ön ayak olmuşlardır. Bunların yansımalarından bazıları da Babürlüler döneminde görülmüştür. Bu itibarla aralarında Codha Bai, Nur Cihan, Cihanârâ ve Mümtaz Mahal gibi diğer Babürlü saray mensup kadınların halkın eğitimiyle yakından ilgilendikleri görülmektedir (Mukherjee, 1972, s. 97; Sıddıqui, 2007- s. 252). Bu doğrultuda Cihanârâ'nın medresesi Agra'da inşa edilmiştir (Hussain, 1962, s. 86). Dolayısıyla Babürlü sarayındaki kadınlar, eğitim almalarının yanı sıra eğitici ve öğretici olarak da görev almışlardır. Buna dair en net örnekleri, Mümtaz Mahal, kızı Cihanârâ Begüm ve Evrengzib'in kızı Zebu'n-Nisâ'nın faaliyetlerinden görmek mümkündür ki, onlar saraya gelen gruplara eğitim verip şiir öğretimiyle de yakından ilgilenmişlerdir (Mukherjee, 1972, s. 102-103; Lal, 1913, s. 9; Sarkar, 1912, s. 79).

SONUÇ

“Hindistan'daki Türklerin Altın Çağı” olarak kabul edilen Babürlüler dönemi, kadınların eğitimi noktasında da bir ivmenin kazanıldığı dönem olmuştur. Bilindiği üzere Hindistan coğrafyasında Delhi Türk Sultanlığı ile Babürlüler dönemlerinde de zaman zaman tarikat düşkünlüğü olmuş ve bunlar kadınların sahip olduğu bir takım haklara engel olmaya çalışmışlarsa da onların bu amaçları sonuçsuz kalmıştır.

Hindistan'daki kadınların Türk hâkimiyetinden önce pek çok zorluklarla karşılaşmışlardı. Söz konusu topraklardaki kadınlar dinleri gereği hem sosyal tabular (hem de dini emirlerden dolayı) geri plana itilmiş ve onların kendilerini geliştirmeleri engellenmiştir. Ancak Müslüman Türk hükümdarları sarayda bulunan kadınlara özel eğitimler verilmesini sağlamışlardır. Özellikle Babürlü saray kadınları hayır işleri ve ticaretin yanı sıra aldıkları eğitimlerin gereği olarak edebi eserler, yaptırdıkları halk okulları ve inşalarla da hep zirvede olup yerli halka örnek olmuşlardır. Öyle ki bu etki sadece Kuzey Hindistan değil, günümüzdeki Pakistan, Afganistan ve Bangladeş'te de hissedilmiştir. Şüphesiz ki Babürlü kadınlarının aldıkları eğitim ve eğitime yaptıkları katkı daha çok edebî konularda olmuştur. Neredeyse hemen hemen bütün saray kadınlarının dönemin edebi dili olan Farsçayı öğrendikleri ve bu dilde şiirler yazdıkları bilinmektedir. Babürlü kadınlarından geriye kalan şiirler, tahlil edildiğinde de onların ne kadar eğitilmiş oldukları, dönem itibarıyla vâkıf oldukları kültürel derinlikler görülecektir. Babürlü saray kadınlarının bunlarla yetinmeyip iyi birer eğitici olarak da halka ön ayak oldukları bilinmektedir. Özellikle, kütüphanelerin ve okulların yapılmasına destek vererek halkı eğitime teşvik etmişlerdir. Sonuç olarak Babürlü saray kadınları buldukları çağ ve coğrafyaya Türk kadınının başarı ve azmini kazımışlardır.

EXTENDED ABSTRACT

With the arrival of the Ghaznavids to North India, which has been among the lands that many states and nations wanted to have since ancient times, the Muslim population started to increase rapidly. Muslim Turks in these lands preferred education in order to spread Islam. The education system, which started with the

Ghaznavids in the Indian subcontinent and was mostly religious, was maintained regularly with the Ghurids, Delhi Turkish Sultanate, Kalaçlar, Tuğluklar, Mughal, Nizamşahs, Kutubşahs and Adilşahs.

During this time period, which is called as the "Golden Age of the Turks in India", Baburid women have always been at the top with their political authorities, education they received, literary works they brought to their period, public schools and constructions in addition to the charity and trade they carried out in this geography. In this paper, especially the studies about the period were examined and the education in the first Turkish societies was briefly mentioned, and especially the education in the first Muslim Turkish states in the Indian geography, "The Basis of Education in the Baburs", "The Baburid Rulers Who Directed Education" and the Education of the Baburid Palace Women " Their contribution to education and training will be mentioned.

With this study, although the Vedic and Buddhist education system has continued to exist in the Indian subcontinent, especially in the North Indian geography since ancient times, the religion of Islam began to spread rapidly in this geography, after the region came under the rule of the Ghaznavid, Gurlu, then the Delhi Turkish Sultanate and then the Baburid. It was emphasized that the education system gained importance. In addition, the importance of education, which contributes to the progress and development of each individual in order to secure her future and lead a productive life in Islam, has been revealed and it has been understood how educated Baburid women are and the importance of their activities for education.

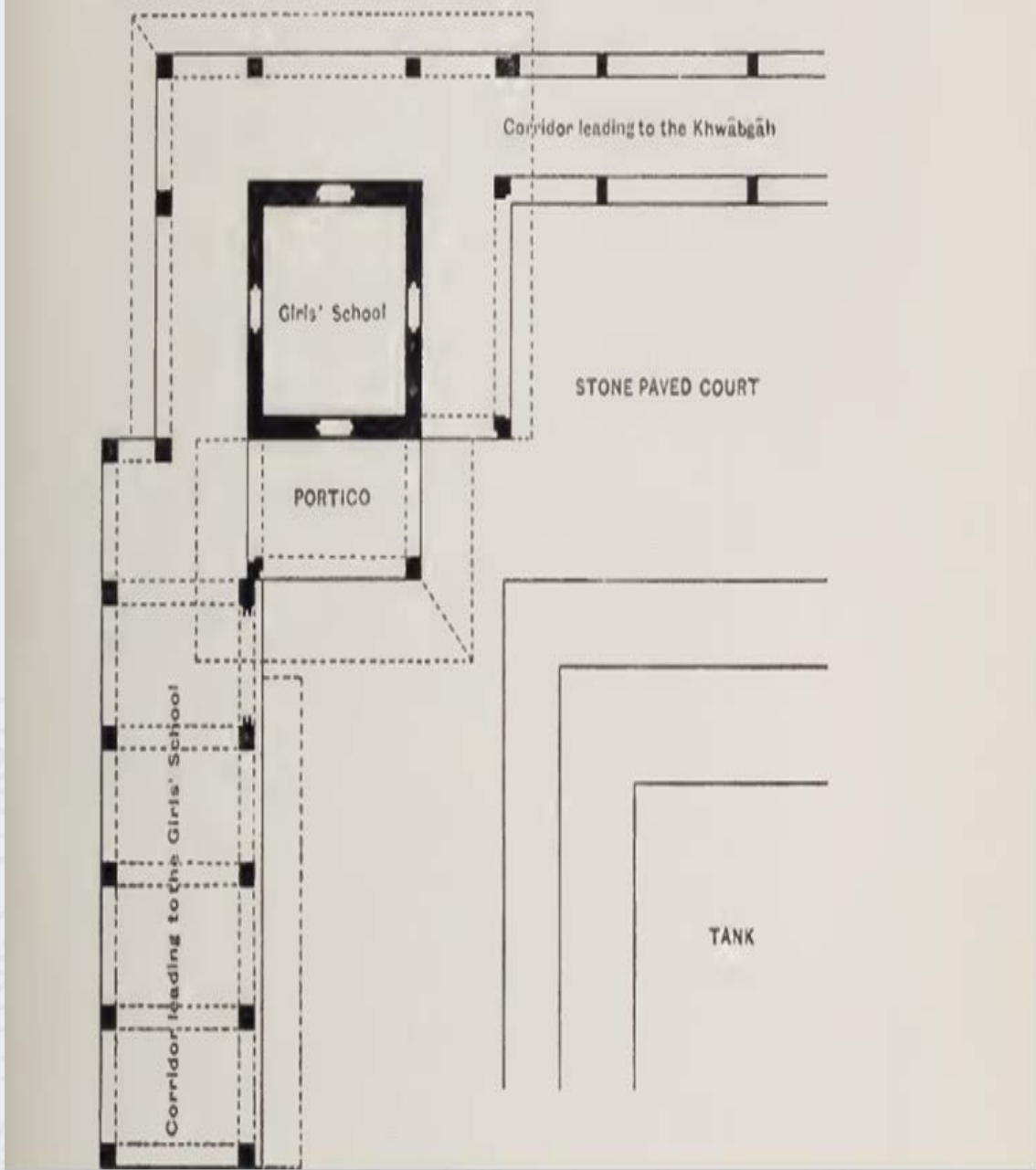
KAYNAKÇA

- Akbarnama of Abu'l Fazl. (2000). (Vol. III). (H. Beveridge, Çev.). Calcutta: The Asiatic Society Press.
- Alparslan, A.-Eraslan, K. (1979). Kamran Mirza'nın divanı I. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (23), 37-63.
- Anand, S. (1992). *History of Begum Nurjahan*. Delhi: Radha Publications.
- Antonio Monserrate, Commentarius. (1922). (J. S. Hoyland, Çev.). London: H. Milford.
- Aydın, A. (2018). Babürlüler döneminde fıkıh eğitimi ve medreselerde okutulan fıkıh kitapları. *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (17), 301-315.
- Bakhtawar Khan's Mir-at-Jahan Numa. (1877). *The history of India as told by its own historians* (Vol. 7). (H.M.Elliott-J. Dowson, Çev.) London: Tübner and Co.
- Banerjee, S.K. (1983). *Humayun Badshah* (Vol. 2). Calcutta: Oxford University Press.
- Bayur, Y.H. (1987). *Hindistan Tarihi* (C. 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Birişik, A. (2004). Hint Alt kıtasında İslam araştırmalarının dünü bugünü: İslami kurumlar, ilmi faaliyetler, şahıslar, eserler. *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, 17(2), 1-62.
- Birişik, A. (2003). Medrese: Hint Alt kıtasında medrese. *İslam ansiklopedisi* (C. 28, s. 333-338). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Biswas A.K. (2016). Development of education in India during the Mediavel period: A Historical Approach. *IJRAR*, 3(2), 260-266.
- Çeliktaş, M. M. (2017). Eski Türk ve Hint toplumunda kadının yeri ve değerlendirilmesi. A. Demir (Ed.), *Dede Korkutun izinde 30 yıl, Prof. Dr. Üçler BULDUK'a armağan türk tarihine dair yazılar içinde (733-744)*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Devee, M. S. (1918). *The beautiful Mogul princesses*. Calcutta: Thacker Spink&Co.
- Edwardes, S. M. (1977). *Babur: diarist and despot*. London: A.M.Philpot Ltd.
- Farooqi, (1993). Naimur Rahman Dârâ Şükûh. *İslam ansiklopedisi* (C. 8, s. 483-484). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Findly, E. B. (1993). *Nur Jahan Empress of Mughal India*. New York: Oxford Press.
- Gülbeden Hümayunname* (1987). (A. Yelgar, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Güven, İ. (2018). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Hali, S. & Rencüzoğulları, S. (2017). İslamiyet öncesi dönemde Türklerde eğitim. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(17), 425-437.
- Havell, E.B. (1904). *A handbook to Agra and Taj*. London: Longmans, Green and Co.
- Hussain, Y. (1962). *Glimpses of aspects of muslim rule in India*. Bombay: Asia Publishing House.
- İzgi, M. C. (2015). A cultural project of control: The foundation of calcutta madrassa and the benares sanskrit college in India. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 93-94.
- Jaffar, S.M. (1972). *Some cultural aspects of muslim rule in India*. Delhi: Idarah-i Adabiyat-ı Delli.
- Karagözoğlu, B. (2016). Padişah baba'nın şair kızı Zenunnisa. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 215-234.
- Kaur, K. (1990). *Madrassa education in India: A study of its past and present*. Chandigarh: Centre for Research in Rural & Industrial Development.
- Keay, F.E. (1938). *Indian education in ancient and later times*. London: Oxford University Press.
- Khan, K. (2006). *Muntakhab-ul-Lubab Vol I*. (H. M. Elliot, Çev.). Lahore: Sang-E Meel Publications.
- Konukçu, E. (1993). Cihanârâ Begüm. *İslâm ansiklopedisi* (C. 7, s. 536 -537). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Lal, M. & Westbrook, J.D. (1913). *The diwan of Zeb-un-Nisa*. New York: E.P.Dutton& Co.
- Law, N. N. (1916). *Promotion of learning in India during Mohammadan rule*. London: Longmans, Green and Co.

- Manicol M. (1923). *Poems by Indian woman*. Calcutta: Association Press.
- Mukherjee, I. (1972). *Social status of north Indian woman*. Agra: Shiva Agarwal & Company.
- Mukherjee, S. (2001). *Royal Mughal ladies and their contribution*. New Delhi: Gyan Publishing House.
- Mustaid Khan's Maasir-i Alemgiri. (1877). *The history of India as told by its own historians* (Vol. 7). (H.M.Elliot-J. Dowson, Çev.). London: Tübner and Co.
- Nedvî, E. (1989). *Hindustân ki kadîm İslâmî dersgâheyn*. Lahor:
- Nizami, K. A. (1993). Çiştîyye. *İslam ansiklopedisi* (C. 8, s. 343-346). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Okçu D. (2007). Eğitim hakkı ve tarihsel gelişimi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 45-59.
- Pakdemirli, M.N. & Birişik, A. (2013). Hint Alt kıtası geleneksel öğretim kurumlarında yürütülen din eğitiminin gelişim sürecine tarihsel bir yaklaşım. *Din Bilimleri Akademik Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 87-115.
- Pakdemirli, M.N. (2015). Hint Alt kıtasında dini ekoller ve din eğitimi. *Ekev Akademi Dergisi*, (62), 425-454.
- Ray, K. (1984). *Education in medieval India*. Delhi: B.R. Pablishers.
- Raychaudhuri S.C. (1981). *Social, cultural and economic history of India: Earliest times to present times*. Delhi: Surjet Publications.
- Sarkar J. (1912). *History of Aurengzib* (Vol. 1). Calcutta: M.C Sarkar & Sons.
- Sarkar, J. (1919). *Studies in Mughal India*. Calcutta: M. C Sarkar & Sons.
- Savaş, M.M. (2020). Türk kadının liderlik sembolü: Raziye Begüm Sultan ve ondan geriye kalanlar. A. Demir & T. Tombuloğlu & O. Polatel (Ed.), *Türklerde kadın* (s. 21-23). Konya: Kömen Yayınları.
- Sengupta, P. (1974). *The story of women in India*. New Delhi: Indian Bk. Co.
- Shamim, A. (2010). *Status of women In the Mughal Empire during the 16 th century*. Aligarh: Aligarh University Press.
- Siddiqui, I. H. (2007). Nur Cihan. *İslâm ansiklopedisi* (C. 33, s. 251-252). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Thomas P. (1964). *Indian women through the ages*. Bombay: Asiatic Publishing House.
- Uludağ, S. (1998). Hücvârî. *İslam ansiklopedisi* (C. 18, s. 458-460). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

EKLER

EK 1:

Resim: Ekber'in Fatehpur Sikri'de kızların eğitim gördüğü bölüm (N.N.Law, 1916, s. 203).

Ek 2:

Resim: Bir Babürlü kızının eğitim alması (Law, 1916s.209).